

8. aprīlis 2026 /

ILZE KĻAVIŅA

Teātra kritiķe

ATGRIEŠANĀS PIE AIJAS

**ĪSVIEDOKĻI PAR LATVIJAS NACIONĀLĀ TEĀTRA IZRĀDI "ATBALSS AIJA"
REGNĀRA VAIVARA REŽIJĀ**

Ar izdzīvošanas dziņu

Ilze Kļaviņa: Izrādes "Atbalss. Aija" režisors un dramaturģa autors Regnārs Vaivars atgriežas ar atšķirīgu literārā darba versiju, atsakoties no attiecību rotaļīguma un tēlu "jaunsudrabiņiskās izpētes" ^[1]. Racionāla iedziļināšanās tēlu rīcībā virzīta uz visu tēlu, īpaši galvenā – Jāņa motivācijas izpratni, analītisku un koncentrētu pieeju muzikāli pastiprinot ar dominējošu caurviju motīvu. Kad Jāņa attiecību trijstūris ar Aiju un Juri savijas neatšķetināmās cilpās, vienīgā izeja ir Galdara asā dunča šķēlums. Taču šoreiz Jaunsudrabiņa finālu papildina jauna Jura un Aijas aina, kur uzsvērta Aijas izdzīvošanas dziņa, nerēķinoties ar partnera jūtām, un tādējādi Jāņa nesaprastais dvēseliskums tiek pacelts simboliska upura statusā.

Scenogrāfa Valtera Kristberga māja bez mēbelēm liek iemītniekiem laiku pavadīt uz lupatām klātās grīdas, radot totālas nabadzības efektu. Lienītes Slišānes pieklusinātās gaismas koncentrētos kūļos izceļ aktieru sejas, atsevišķās ainās akcentējot sarkanu krāsu starojumu. Vieliskumu visam piešķir priekšmeti – gan pudeles iedzeršanas ainās, gan koka skaliņi, no kuriem Jānis "uzmeistaro ragavas",

gan puscaurspīdīgs priekšgars, kas nošķir mīlniekus no meitām (lomās mazās Amanda Livdāne (Rūta), Elza Kristberga (Zenta), Amēlija Lukašēviča (Māre)).

Raupjas vides iespaidu pastiprina kostīmu mākslinieces Madaras Botmanes sarūpētie tērpi, īpaši Aijas sadilušie svārki, vēlāk bikses ar nokārušos dibena daļu. Aijas sievišķīgums “dzīvo” tikai Jāņa atmiņās. Erotika palikusi pagātnē, un izkāpināta miesiska iekāre vairāk līdzinās kopošanās priekam, ne vitālai seksualitātei.

Dramatizējuma teksta žanrs “melu drāma” raksturo reti sastopamu gadījumu, kad tēls eksponē sāpju mezglus, it kā vērojot sevi no malas darbībā, un tas ļauj aktierim pamatot lomu dubultā. Jāņa lomas gadījumā raksturs iegūst daudzšķautņainību, Aijas rīcības komentāri atņem daļu no tēla neizskaidrojami jutekliskās, izdzīvošanas instinktiem pakļautās būtības. Lauras Siliņas Aija pārliedina ar praktiskās loģikas spēku, viņas trauslais augums vienlaikus izstaro sīkstumu un mērķtiecību: “Tu aiziesi, kā nācis. Bet kur es palikšu, pamesta sieva? Vai es drīkstēšu vairs precēties?” [2]

Igora Šelegovska tēlojumā būtiska ir Jāņa pašironija par atkarību, ar ko viņš netiek galā, un jau pirmajās minūtēs šķiet, ka nevarības apzināšanās viņu gremdē vairāk nekā nepārvaramā kaisle pret Aiju. Klāva Kristapa Košina jauneklīgas jūsmas pārņemtais Jānis sapni – reiz bijušās Aijas zaudēšanu – izdzīvo līdzīgi grēksūdzei un depresijā nonāk tikai otrajā cēlienā. Romāns Bargais skicē Juri ar humoru, ienesot dzīvīgas krāsas nogurušo laulāto Baložu attiecībās. Jāpiebilst, Jura portretiskā līdzība ar Rūdolfu Blaumani liek minēt par norādi uz aprēķina laulību motīvu kā arhetipisku attiecību atspoguļojumu literatūras vēsturē.

Šķiet, “Aijas” tēma, līdzīgi prologā minētajam gājējam, kas pavada Jāni un kļūst par iekšējo pārdomu balsi, saista arī režisoru Vaivaru, un, iespējams, pētnieciskā ievirzē,

radot vispārcilvēciski saprotamas situācijas, rosinās arī kādu skatītāju sevī ko pārvērtēt.

SIGNIJA JOCE

LMA Scenogrāfijas BSP absolvente

Aija kā ilgu atbalss

Signija Joce: Psihologs un filozofs Ērihs Fromms “Mīlestības mākslā” apgalvo, ka iemīlēšanās ir mūsu projekcija, nevis otra cilvēka patiesa ieraudzīšana. Tāpat arī franču filozofs Moriss Merlo-Pontī “Uztveres fenomenoloģijā” raksta, ka pat tad, kad domājam, ka redzam cilvēku pilnīgi un patiesi, mēs redzam tikai savu uztveres versiju. Jau otrā “Aija” Regnāra Vaivara radošajā biogrāfijā tapusi 16 gadus pēc iepriekšējās (gandrīz kā Jānis, kurš pēc 13 gadiem, apspiestu ilgu dzīts, atgriežas no Rīgas pie Aijas), šoreiz uzsvāru liekot uz Aiju kā Jāņa ilgu atbalsi.

Lauras Siliņas Aija ir spēcīga un praktiska sieviete, kura meklē veidus, kā izdzīvot. Pretnostatīts ir jūtīgais un emocionālais Jānis (Igoris Šelegovskis, dublējas ar Klāvu Kristapu Košinu), kurš meklē patvērumu pie viņas krūts; ar kuru konfliktē koķetais un rotaļīgais Romāna Bargā Juris. Izrādē piedalās arī trīs Aijas meitas – Amandas Livdānes Rūta, Elzas Kristbergas Zenta, Amēlijas Lukašēvičas Māre, un jaunās dāmas ar svarīgo kamerformāta uzdevumu tiek galā ļoti veiksmīgi. Tēli ir raksturā piepildīti, daudzslāņaini; viņu traģiskie likteņi ievēl līdzpārdzīvojumā. Kaislība, mīlestība un alkas pēc tās, sniegšanās pēc iluzoriem mīlas objektiem kā mēģinājums aizpildīt

eksistenciālu tukšumu. Nemiers urda varoņus doties ceļos, par kuriem priekšnojauta saka priekšā, ka labi tas nebeigsies.

Valters Kristbergs ir parūpējies par atmosfērisku scenogrāfiju, kuras centrā ir liela gulta – matračiem klāts slīps, mīksts grīdas segums. Līdzīgi kā Kates Krolles hiperbolizētā sega Martas Elīnas Martinsones “Raganās”, gulta ieved it kā privātā, intīmā telpā, taču šeit uz tās tiek balstīts arī galds – šī nestabilā plakne neļauj stabili nostāties, neļauj paļauties. Citiem vārdiem sakot, precīza metafora, varoņiem patiesi *nav stabila pamata zem kājām*. Telpu ieskauj brūni, smagnēji audumi, koka plaknes (īpaši iepriecināja pavasara sulu tecēšana) un resnas virves; dažas ainas *arte povera* stilā maketa formātā tiek izspēlētas koka šūpolēs. Režisors ir arī muzikālā noformējuma autors – vienkāršais, bet trāpīgais motīvs caurvij izrādi. Lienīte Slišāne meistarīgi izmanto tumsu un pustumsu, kas estētiski bagātina telpu. Madaras Botmanes kostīmi stilizēti, taču precīzi iezīmē laikmetu un nabadzību; vienoto stīgu pārrauj vienīgi sarkanais lakatiņš – atmiņa par Aijas jaunību, kas dažādos kontekstos atgādina gan par šķīsto Turaidas Rozi, gan strādīgas sievietes tēlu, gan seksualitātes uzplaukumu.

Mīlestība “Aijā” atklājas kā postošs spēks. Sākusies acumirkļī, šķitusi tik patiesa, bet atgriežoties Jānim nākas saskarties ar to, ka viņa realitātes filtrs plaisā. Aija šķiet mainījusies, un versija, kas viņam ir vajadzīga, mijas ar citu, nepazīstamu Aiju. Tā nu māja ar visiem tās iedzīvotājiem grimst aizvien dziļāk dubļos.

[1] Termins aizgūts no Elīnas Kokarevičas recenzijas “Garainis, kas veicina vārīšanos”: <https://www.krodars.lv/recenzijas/2>

[2] Jaunsudrabiņš J. Kopoti raksti, V sējums, 1982, 305 lpp.